

*Koillis-Lapin Sähkö Oy
oli mukana Mäntyvaaran
muistomerkin valaistus-
hankkeessa.*

20.12.2009 MÄNTYVAARAN RATKAISUTAISTELUSTA 70 VUOTTA

Sallan pataljoonan taistelijat murskasivat hyökkääjän

Sallan pataljoonan sotapäiväkirjain kertomaa

neuvestoliiton sotilasjohto oli lu-
vannut Stalinille vallata Suomen
kahdessa viikossa, ja aloitti yllät-
tävät sotatoimet Suomea vastaan
ilman sodanjulistusta 30. 11. 1939.

Lapissa hyökkäys alkoi 18 000 vihollisen
voimalla Sallan suunnasta. Vihollista oli ra-
jalla vastassa Erillinen pataljoona 17, ”Sallan
pataljoona”. Voimasuhteet olivat hyökkäyk-
sen alkaessa Neuvostoliiton eduksi, 18 : 1.

”Sallan pataljoona” oli paikkakunnan,
koillisen Lapin, omia miehiä. Ensimmäinen

komppania oli sallalaisia, toinen komppania
Pelkosenniemen ja Savukosken miehiä. kol-
mas komppania sekä konekiväärikomppania
olivat kemijärveläisiä.

Tämä sotajoukko perustettiin ylimää-
räisten harjoitusten aikana, lokakuun 10.
päivän jälkeen ja harjoitusta kesti aina tal-
visodan alkamiseen 30. 11. 1939. Yh-kutsu
oli samalla salainen liikekannallepano, sillä
Neuvostoliiton ei haluttu tietävän asiasta.

Erillinen pataljoona 17, ”Sallan pataljo-
na”, viivytti hyökkäävää puna-armeijaa
Sallan suunnalla, vanhalta rajalta 145 kilo-
metrin matkan, kolme viikkoa, Kemijärven
Mäntyvaaraan saakka. Tappio Mäntyvaa-
rassa johti vihollisen vetäytymiseen.

Joutsijärveltä Mäntyvaaraan

Sallan pataljoona ja avuksi saadut muut La-
pin ryhmän, Osasto Roinisen, joukot aset-
tuivat Joutsijärven puolustusasemiin. Lapin
ryhmän komentaja, kenraalimajuri Walleni-
us käski puolustuksesta vastaavan majuri
Roinisen pitää Joutsijärven asemat.

16.-19.12.1939 Osasto Roininen torjui
Joutsijärvellä lukuisia vihollisen ylivoimai-
sia hyökkäysyrityksiä. Siellä oli myös Sallan
pataljoona asemissa, kapteeni O. Väänäsen
johdolla.

Joulukuun 19. päivä 1939 klo 12.00 rinta-
mavastuu Joutsijärvellä Sallan tien suunnal-
la siirrettiin Erillinen pataljoona 26 harteil-

Lauri Helisten (oik.) tuli Mäntyvaaraan suoraan sotasairaalasta. "Se oli tuima taistelu. Muistan kun eräskin Sallan pataljoonan mies käytti pistintä ja nakkasi vihollisen olkapäänsä ylitse niin että rusahdus vain kuului." Vasemmalla taistelukaveri A. Peltopelto. Kuva on jatkosodan ajoilta. (Helisten perhearkisto.)

le. Sitä johti kapteeni Juho Hänninen. Vahvistukseksi Hännisen pataljoonalle Sallan pataljoona jätti vielä konekiväärikomppanian ja kranaatinheitinjoukkueen, kun rintamavastuu siirtyi ja kotiseudun puolustajille tarjoutui lepoetki.

Sallan pataljoonan kolme kiväärikomppaniaa pääsi lepoon Pietarinvaaran maastoon, Mäntyvaarassa kulkevan Sallan tien länsipuolelle. Lepoon pääsystä huolimatta pataljoona jäi reserviksi kaiken varalta.

Yllätysisku Mäntyvaaraan, I. komppania hyökkää

Lepotauolla Sallan pataljoonan tiedustelupartio havaitsi 20.12.1939 puolen päivän aikoihin tossunjälkiä Mäntyvaaran itäpuolella, myös havaittu puhelintapsi katkottiin Mäntyselän maastossa. Samalla suunnalla oli huomattu myös outoja kulkijoita noin 40 miehen osasto.

Kello 14.00 sai 1. komppanian päällikkö luutn. Eero Urponen Pataljoonan käskyn lähettää 1 + 7 miehen partio ottamaan selvää vihollisen määrästä ja sen suunnasta. Komppania asetettiin myös hälytystilaan. Sotapäiväkirjan kertomaa:

"Klo 14.05 kuultiin kiivasta ammuntaa komppanian majapaikkaa kohti.

Klo 14.10 komppanian päällikkö komensi miehet ketjuun tien eteläpuolelle, vasemmalla, 1-joukkue, 2-joukkue ja 3-joukkue. 4-joukkue sai käskyn varmistaa tien suunta oikealle.

Klo 14.25, I-komppania aloitti hyökkäyksen ja eteni ripeästi vaaraan, vihollisen kiivaasta tulesta huolimatta. Toisen ja kolmannen komppanian yhteydessä taisteluun vallattiin Mäntyvaara illan kuluessa. Vihollinen osaksi tuhoettiin ja osaksi perääntyi.

Taistelussa I-komppaniasta kunnostautui varsinkin 2. joukkue vänrikki Inkisen johdolla, vallaten mm. vihollisen 3 konekivääriä.

I-komppanian tappiot kaatuneina: res. kers. Tauno Mikkola sekä sotamiehet Väänänen L ja Karvonen P. Haavoituneita, 6 miestä. Vihollisen tappiot noin 100 kaatunutta. Sotasaaliina mm 5 kk, 3 pk, 1 kiikarikivääri sekä 56 kivääriä."

Alvar Vesenne oli konekiväärikomppanian 3. joukkueen kiväärin johtaja. Hänen kek siirrettiin Joutsijärveltä hevosella Mäntyvaaraan. "Emme kuitenkaan voineet ampua, kun joukossa vaaran rinteellä oli omia joukkoja", muisteli Vesenne. (Vesenteen perhearkisto)

2. komppania tulituksen kohteena

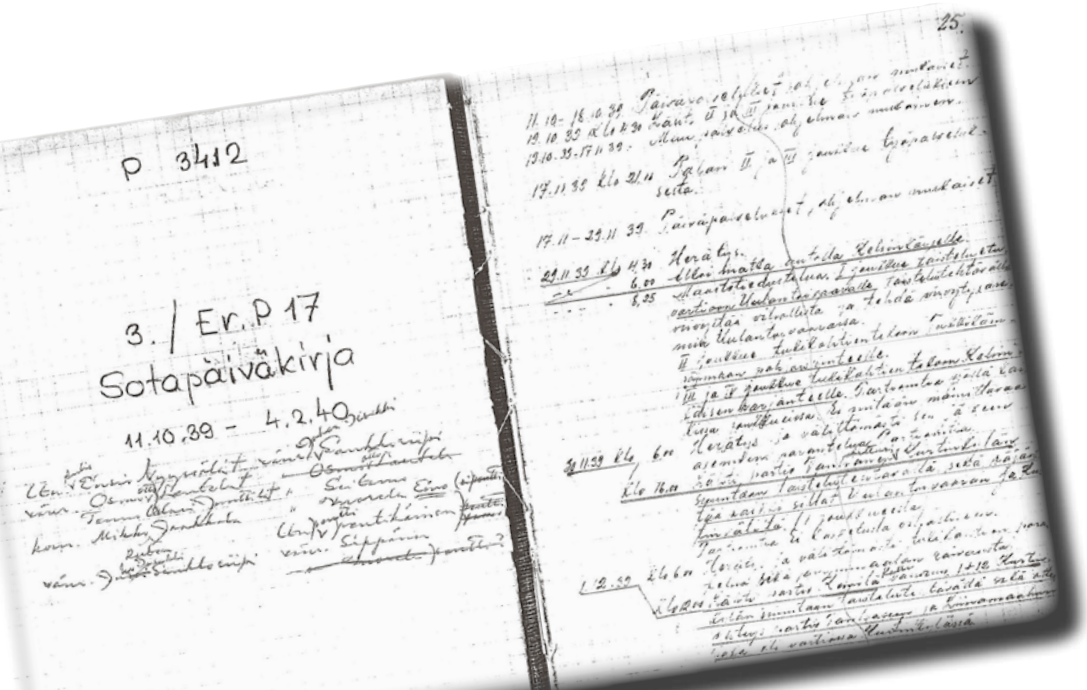
2. komppanian päällikkö, luutnantti Kiveri joutui aamulla 20. 12. 1939 sairaalaan kuumeen ja ankaran rasituksen heikentämänä. Komppanian päällikköksi nimitettiin luutnantti Lehtovirta. Sotapäiväkirja kertoo:

" Kello 13.30. Ilmoitettiin vihollisen partioita liikkuvan Mäntyvaaran maastossa. Komppanioille annettiin käsky hälytysvalmiuteen. Muutama minuutti tämän jälkeen hyökkäsi vihollinen yllättäen maantien pohjoispuolelta. Vihollinen avasi tulen kivääreillä, konekivääreillä, pikakivääreillä, ampuen myös kranaatinheittimillä.

Komppania syöksyi oma-aloitteisesti kohti vihollista. Mitään joukkue- tai ryhmäjärjestystä ei ehditty järjestää. Pikakivääri-, konekivääri - ja kiväärin tulen ahdistamana peräytyi vihollinen n. 300 metriä maantiestä Mäntyvaaran päälle, jonne oli edellisyön aikana kaivanut asemia.

Vihollinen puolustautui epätoivoisesti, mutta sen oli pakko luopua asemistaan.

Vihollisen tappiot 2. komppanian lohkolla oli noin sata kaatunutta. So-

tasaaliina saatiin konekiväärejä ja muita aseita, sekä kranaatinheitin. Saatiin myös puolenkymmentä vankia. Vihollisen vahvuus oli pataljoona.

Omat tappiot; Luutn. Lehtovirta kaatui, oltuaan vain muutaman tunnin ajan komppanian päällikkönä. Lisäksi kaatuivat, Siivola Tauno, Kilpelä Kaaleb ja Kallunki Ossian, sekä kornetti Kytömäki, joka ehti olla komppaniassa vain muutaman tunnin.” 2. komppaniasta haavoittui 10 taistelijaa.

2. komppanian sotapäiväkirja kertoo myös, että yllätyshyökkäyksen vuoksi komppania ei ollut saanut patruunan täydennystä. Kiivaan taistelun kuluessa miehiltä loppuivat aseista panokset. Sotapäiväkirja toteaa, että ilman päällikköäkin pärjättiin.

”Miehet taistelivat ilman johtajaakin urhoollisesti loppuun saakka”, kertoo toisen komppanian sotapäiväkirja.

3. komppania taistelee

Kello 14.20 lähti 3. komppania Pietarinselän levähdyspaikalta kohti Män-

Sauli Kaisamatti (91) on on viimeisiä elossa olevia talvisodan veteraaneja. Kemijärveläinen Kaisamatti joutui varusmiespalvelukseen 1939 Ilmajolle. Tammikuussa 1940 hän oli jo Summan rintamalla.

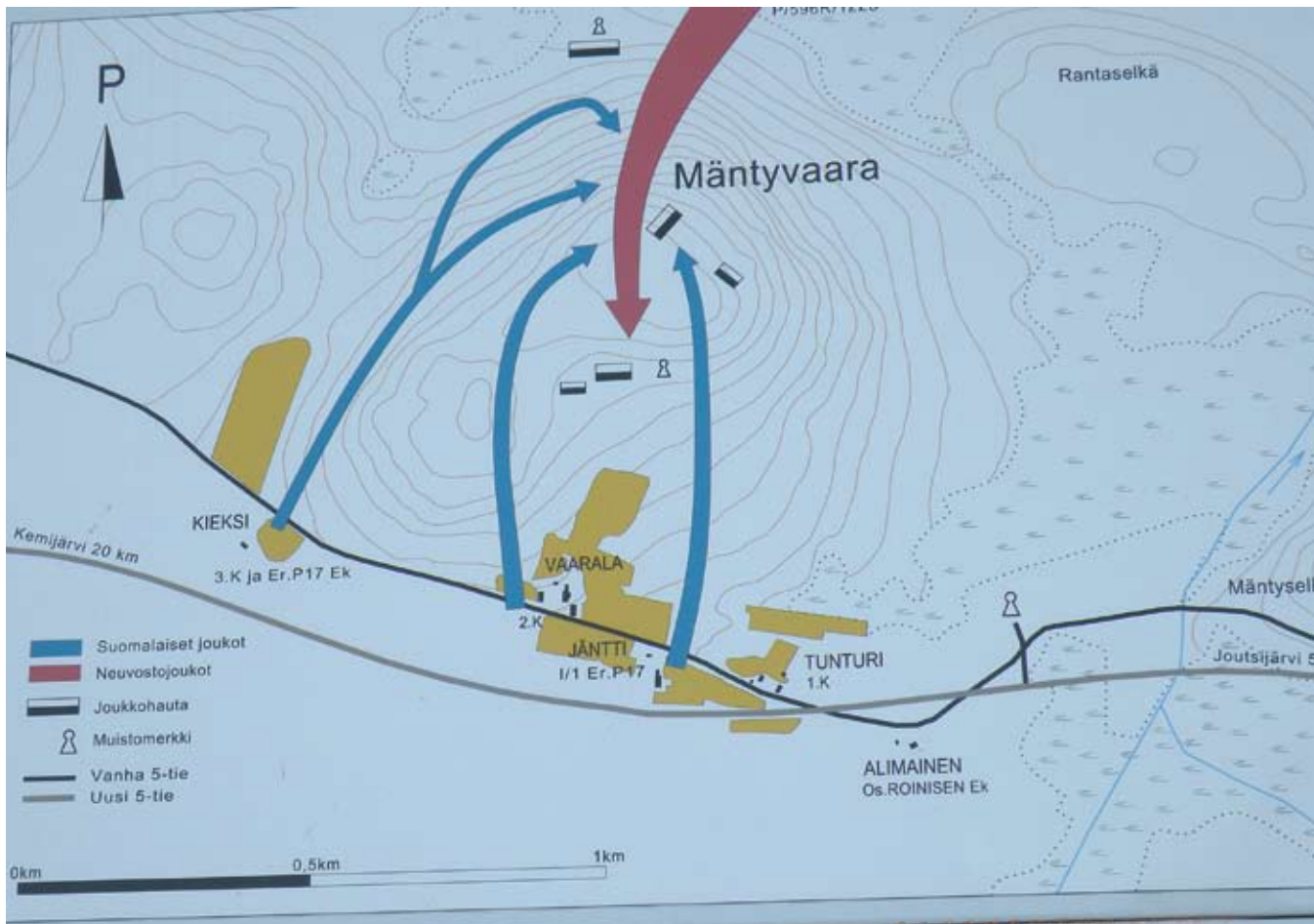
tyvaaraa, johon vihollinen oli kaivautunut yön aikana. 3. komppanian taistelukertomus, jonka on laatinut luut. Saukkoriipi, kertoo asiasta:

”20.12.39 klo 13.20. Toisen joukkueen johtaja res. kers. Vanhanen sai käskyn lähteä kolme miestä mukanaan ottamaan selvää ryssän liikehtimisestä Mäntyvaaran takamaastoon.

Partion ollessa vielä suorittamassa tehtäväänsä komppania sai (klo 14.15) 1. ja 2. joukkueen vänrikki Vuorelan johdolla tehtävän tuhota Mäntyvaarassa todettu vihollisosasto. Näiden joukkueiden valmistuessa tehtäväänsä sai koko komppania (klo 14.20) käskyn liikkeelle samalla tehtävällä.

Komppania lähti Pietarinselästä, Kieksin talosta, johtajanaan vänrikki Lautela. Komppania eteni lähestymisryhmittä, ensimmäinen, toinen, kolmas ja neljäs joukkue. Tässä vaiheessa ilmoitettiin vihollisen olevan noin 40 miehen vahvuisen osaston.”

”Komppanian tuli kiertää Mäntyvaaran pohjoispuolelta vihollisen selustaan. Päästyämme noin kilometrin tähän suuntaan pysähtyi komppania

Mäntyvaaran infotaulu osoittaa Er.P 17 taistelun kulun.

ja päätti lähettää 3-miehisen partion, johon kuului pk ja kp, sotamies Karjalaisen johdolla maantien suunnasta ottamaan selvää Mäntyvaaran pohjoisrinteeltä kuuluvista laukauksista.

Partio teki kaksi yritystä, mutta palasi nopeasti takaisin ilmoittaen, että edessä on niin vahva vihollisosasto, ettei sinne pieni partio päässyt,” kertoi Sotkasiiran taistelukuvaus Pataljoonan esikunnalle.

Upseerit kaatuvat

Karjalaisen partio kertoi, ettei kannata enää kiertää. Vihollinen voi murtautua läpi maantien ja komppanian välistä. Tämän jälkeen 3. komppania jätti sukksensa, levittäytyi ketjuun vaaran rinteelle oikealle ja lähti etenemään kohti vaaran lakea.

Kello 16.30 tuli oikealta 2. komppaniasta kolme miestä ilmoittamaan, että mäen päällä on myös omia joukkoja ja heti palasivat ilmoittamaan yhteyden saamisesta komppanioiden välillä.

3. komppania havaitsi vihollisen noin 50 metrin päässä mäen päällä,

eikä siellä näkynyt omia joukkoja vaan 2. komppania oli oikealla puolella vaaran rinteellä. Vihollinen vastasi koko ajan tuleen. Sotapäiväkirja kertoo:

”Komppanian avattua kiivaan tulen edessä olevia ryssiä vastaan niin tässä vaiheessa kaatui komppanian päällikkö vänrikki Lautela, saatuaan vähän aikaisemmin ilmoituksen vänrikki Junttilan kaatumisesta.

Noin puolen tunnin kuluttua tästä sai 4. joukkueen johtaja vänrikki Saukkoriipi ilmoituksen komppanian päällikön kaatumisesta ja ehti saada komppanian komentoonsa, haavoittuneen itsekin.”

Tätä ennen vänr. Saukkoriipi ehti nimetä 4. joukkueen johtajaksi alikersantti Nikulassin. Taistelussa haavoittui samanaikaisesti myös 2. joukkueen johtaja alikersantti Lukkarinen ja johtajaksi nimettiin korpr. Kostamo.

Kolmannen komppanian 1. joukkueeseen ei saatu yhteyttä ja Saukkoriipi nimesi haavoituttuaan 3. komppanian päälliköksi kersantti Hamaran.

Vänrikki Saukkoriipi raportoi 3.

komppanian tilanteesta, päästyään reitteen haavoittuneena Pataljoonan komentopaikalle.

Uudeksi 3. komppanian päälliköksi nimitettiin vänrikki Kolehmainen. Noin klo 20.40 oli vihollisen vastarinta murrettu, asemat vallattu ja klo 22.40 palattu Pietarinselkään.

Vihollisen tappiot olivat 118 kaatunutta 3. komppanian lohkona. Komppanian omat tappiot olivat 9 kaatunutta ja 9 haavoitunutta.

Lyöty vihollinen pakenee Kursun suuntaan

Mäntyvaaraan hyökänneen vihollispataljoonan kokonaistappiot olivat noin 300 kaatunutta. Mäntyvaarasta kerättiin taistelun jäljiltä 400 vihollisen käsiasetta.

Sotasaalina mm. 15 konekivääriä.

Sallan pataljoonan kokonaistappiot olivat 17 kaatunutta sekä 29 haavoitunutta.

Kaamoksen hämärässä käyty taistelu oli osin kamppailua mies miestä vastaan. Pistimet ja puukotkin olivat käytössä Mäntyvaaran rinteillä ja huipulla.

Eloon jääneet viholliset pakenivat paikalta niin, että partiot eivät tavoittaneet heitä.

Mäntyvaaran taisteluun päättyi vihollisen eteneminen talvisodan aikana Itä-Lapissa. Myös Pelkosenniemellä oli aikaisemmin lyöty vihollinen ja ajettu pakosalle. Talvisodan päättyessä 13.3.1940 vihollisjoukot Sallan suunnalla olivat perääntyneet Märkäjärvelle eli nykyiseen Sallaan. Suomi säilyi itsenäisenä.

Teksti ja kuvat:

Pekka Lintula, Mediapress

Lähteet: Sota-arkisto,

Talvisodan historia 3,

Pentti Airio, Paavo Hautala

